

ANTROJI DALIS

D R A U G A S

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1988 m. liepos mėn. 23 d. / July 23, 1988 Nr. 143(29)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Apie „totalitarinę radiaciją“

Lietuvoje ramu – oficialiosios spaudos puslapiuose aiškina santvarkos apologetai. Lietuviai nekariauja, nesizudo, nedažo langų, nestreikuoja. Lietuvoje klesti socializmas, kuriam „prioriteta“ visa lietuvių tauta, išskyrus pora tuzinų „suklaidintų“ gaivalų.

„Čekoslovakijoje ramu“, Londone leidžiamame žurnale *Cenzūros indeksas* kovo numeryje išspausdintame straipsnyje rašo čekų dramaturgas Vaclav Havel. „Pas mus nėra karinių demonstracijų, (šorinio) smurto, karo ar žmogžudysčių. Tačiau ta ramybė apgaubingai. Tai tiktai paviršius, po kuriuo vyksta kova tarp totalitarinės santvarkos ir paties gyvenimo“.

Tai, ką *Gimtas kraštas* ar *Tiesa* vadina „socializmu“, Havelis pakrikštija totalitarizmu. Kuris terminas tiksliau aptaria padėtį Lietuvoje ir Čekoslovakijoje?

Neteisybė, kad mūsų šalyje nekariaujama ir nežudoma – tvirtina Havelis. Karas, žudynės čia pasireiškia kitu pavidalu: iš visuomeninių įvykių sferos, kur juos galima lengviau stebėti, karas ir žudynės tapo nustumi į žmogaus vidinio naikinimo zoną, kurią sunkiau pastebėti. Ir čia siaučia mirtis – lėta, slapukiška, bekrasė, ne visi absoliuti, bet pasibaisėtina, niekad nepranykstanti mirtis, kuri naikina viską: veiklą, laiką, gyvenimą. Toji mirtis, tai keistas kolektyvinis marionetas, masinė anestezija, visuomenės ir istorijos pavertimas į nieką. Asmens gyvenimas tampa nuobodžiu ir vienodu dalelytės funkcionavimu didžiulėje masinėje, iš kurios ji išjungia mirtis.

Tokią padėtį Havelis vadina organiška toliau pažengusio ir stabilizuoto totalitarizmo išraiška, besikerojančia iš paties totalitarizmo esmės. Totalitarinis naikinimas yra sunkiau įžiūrimas, labiau išplitęs ir pavojingesnis už „Aids“ epidemijos bakterijas ar už branduolinę radiaciją.

Anot čekų dramaturgo, totalitarinei santvarkai būdinga stulbinanti inercija. Valdžia turi viską kontroliuoti, nes kitaip ji nebūtų totalinė. Ji negali išlaikyti savo rankų tokios didžiulės ir gyvybiškai svarbios gyvenimo dalies, kaip ekonomija, nes nustojusi kontroliuoti ūkį, ji prarastų savo tapatybę. Jei santvarka garantuotų ekonominį pluralizmą ir jam netrukdytų, ji tuomi pris-

Vaclav Havel

pažinti, kad jos galybė yra ribota. Tuomi ji paneigtų savo totalitarinę prigimtį ir nustotų buvusi pati savimi.

Kur nėra ūkinės iniciatyvos ir pluralizmo, rašo Havelis, žmogus gamintojas nebėra aktyvus ūkinės veiklos dalyvis bei kūrėjas ir tampa tikta įrankiu. Praradęs savo unikalumą, kaip realyviai savarankiškas ūkinio gyvenimo dalyvis, žmogus praranda ir dalį savo visuomeninio bei žmogiškojo unikalumo, iš dalies netenka vilties kurti savo ypatingą gyvenimą. Totalitarinėje ūkinėje santvarkoje viskas supanašėja: pastatai, drabužiai, darbovietės, transportas, pramogos, žmonių elgesys ir viešumoje, ir namuose.

Pasak čekų autoriaus, dabartinė totalitarinė sistema pavertė maža grupele visos tiesos šaltinių ir sutelkia visą galybę į jos rankas. Ši grupelė diktuoja visą visuomeninę veiklą. Šiuo principu paremtame pasaulyje nebėra vietos paslaptimui; visiškos tiesos nuosavybė reiškia, kad viskas jau žinoma iš anksto.

Totalitarinės visuomenės narius, rašo Havelis, pančioja ypatinga įtampa – „stresas“. Žmonės nervingi, irzlūs, paskendę rūpesčiuose arba – abejingi. Tai žmonės, kuriuos supa nuolatinė grėsmė. Tai nelaisvų pažemintų, viltį praradusių ir niekuo nebetikinčių žmonių įtampa. Įtampa tų, kurie priversti kiekvieną dieną galybės su absurdu ir tuštuma, ...kurie gyvena apgultame mieste. Įtampa visuomenės, kuriai neleidžiama gyventi istorijoje. Įtampa žmonių, kuriuos siaubia gyvenimą neigianti totalitarinė radiacija – tvirtina čekų dramaturgas. k.ž.

Knygą „Partizanų kovos Lietuvoje“ sutinkant

UGNĖ JOTVINGYTĖ

Kęstučio K. Girniaus knyga „Partizanų kovos Lietuvoje“ (Chicago: I laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1987; antroji laida, 1988) yra iki šiol pirmas veikalas mūsų istoriografijoje, sukaupęs tuo tarpu prieinamus duomenis apie pokario partizanų kovų laikotarpį ir vykdamas jo istorinę analizę. Tai laikotarpis, kurio reikšmė yra tiek pat gyva mūsų tautinėje sąmonėje, kiek jo priešastingumas ir dėningumas tebėra neišsemti istoriniai klausimai. Veikalas buvo ilgai lauktas ir jo pasirodymas – svarbus išėjimas į mūsų lietuviškąją rūpesčių. Daugiau kaip prieš dešimt metų, kai kurie vadovaujantys Lietuvos intelektualai, tada dar slapčia, įtaigavo lietuvių iš užsienio, kad vienas iš reikšmingiausių darbų, kuriuos išleis „inti alitiki, būtų partizanų kovų laikotarpio istorinė studija – todėl, kad partizanų kovos, jų akimis, sudaro akivaizdų liudijimą, jog kraštas ir tauta ne savo noru įstojo į Sovietų Sąjungą. O šiuo metu kaip tik ši tema ir Lietuvoje įgyja viešesnę išraišką.

Cia spausdiname jaunos autorės apžvalgą ir išpūdzio bei komentarus apie Kęstučio K. Girniaus knygą. Netrukus pateikime studijinę šio veikalo recenziją, ruošiamą prof. dr. Vytauto Vardžio. – Red.

Tyliajam vakarui žydėjo dobilai, Tada tu išėjai ir mane palikai.

Stovėjau ant ežios, nubarstytos rasos, Lydėjau akimis nutilstantį dar vis.

Sugrįšiu gal kada, tu lauk prie dobilų, Jei tik neužniūniuos mirtis saidių sapnų.

Partizanų daina

Žmonija per savo gyvavimo istoriją žymesniuosis įvykius yra įamžinusi vienokiu arba kitokiu paminklu, architektūriniu statiniu arba rašytiniu palikimu. Taip ir lietuvių tauta, atgavusi Nepriklausomybę, miestelių skveruose, pakelėse ir svarbesniu Nepriklausomybės kovų vietose statė paminklus žuvusiųjų už laisvę atminimui pagerbti. Vadinėjant po Lietuvą, užėisi ne vieną vietą, kurioje visiems laikams lieka įamžintas sukilėlių atminimas, įžymiųjų tautos veikėjų vardai. Še o narsių sūnų – Lietuvos partizanų – atminimą lietuvių gi nešioja lūpose ir atminty. Tie du žodžiai po paskutiniojo Merkinės partizanų būrio sunaikinimo tapo lyg ir savotišku tabu. Tikta dainos, kurios buvo sukurios bene kiekvienam partizanui, stojusiam akistaton su nenugalimu raudonoju slibinu, tebeskamba kaimuose ir miestuose, o vyresnieji savo vaikams arba vaikaičiams tikta į ausį pašnibždėti gali, kuriam iš partizanų buvo sukurta ši daina ir kokiomis aplinkybėmis. Nenuostabu, kad ir Lietuvos etnografai bei tautosakininkai ne kartą, žinoma, tikta ne viešai,

yra pripažinę, kad pokario Lietuvos dainuojamoji tautosaka, kuomet daina apie žuvusį draugą, mylimąjį arba artimąjį gimdavo kartu su jo apraudojimu, yra neįkainojamas mūsų tautosakos lobynas. Ne vienas mokslininkas būsiaujas, kad karta, užaugusi su šiomis dainomis, nesugražinamai į kapus nusinė ir dalį mūsų istorijos. Taigi, šiandien, kalbant apie šviesėjantį horizontus veik visose visuomeninės, kultūrinės bei mokslinės veiklos sferose, gal kartais bus sudarytos sąlygos tautosakininkams užfiksuoti ir šį Lietuvos istorijos puslapį.

Lyg atsaku į visų būgstavimus apie per didelį nutylėjimą beveik dešimtmetį trukusių pokario kovų Lietuvoje būtų galima laikyti pernai išėjusią Kęstučio Girniaus knygą *Partizanų kovos Lietuvoje* (Chicago: I laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1987). Knygos autorius pasirinko sau nelengvą uždavinį: gyvenant už Lietuvos ribų, turint tikta oficialiai prieinamą sovietinę rašytinę bei išėjusią sukaupią medžiagą, filosofiniu-istoriniu požiūriu įvertinti politinius, socialinius bei ekonominius ir ideologinius poslinkius Lietuvoje per pirmąjį pokario dešimtmetį. Tai gana drąsu ir pagirtina.

Knygoje *Partizanų kovos Lietuvoje* laikomasi griežtos loginės ir laikinės tvarkos. Antai pirmiausia Kęstutis Girnius sprendžia teorinius klausimus: kokio pobūdžio buvo partizanų kova, kas stovėjo už partizanų, kokiu motyvu vedini žmonės masiškai aštuonerius metus papildę partizanų gretas. Kalbėdamas apie partizanų kovų pobūdį, knygos autorius pokarinės Lietuvos laikotarpį palygina su kai kuriais kitais pasaulio įvykiais, tuo aiškiai paremdamas savo motyvus, kad Lietuvoje vyko rezistencinio pobūdžio kova. Kęstutis Girnius pažymi, kad Lietuvoje tikrai nebuvo išsivysčius teroristinis sąjūdis, nežiūrint to, kad pasaulio istorijoje gana gausu panašių pavyzdžių: „XIX-ojo šimtmečio rusų narodnikai, Baader-Meinhof grupė Vakarų Vokietijoje, Raudonoji brigada šiuolaikinėje Italijoje, baskų teroristų organizacija ETA ir t.t.“ (p. 47). Šiuos savo motyvus autorius grindžia tokiais argumentais: partizanų skaičius nėra buvęs toks didelis, kad galėtų prilygti teroristiniams sąjūdiui, antra, „partizanai turėjo savo teritoriją, kur jų įsakymai buvo vykdomi, maistas jiems tiekiamas, kur sovietų organų įtaka ir galia buvo labai ribota“. Be to, „partizanai nesistengė praplėsti savo veiklos miestuose, nevykdė atentatų prieš atsakingiausius partijos ir sovietinius darbuotojus arba kultūros veikėjus. Žinomi tik keli atvejai, kai partizanai įvykdė platesnės apimties teroristinių veiksmų, kuriuo buvo mėginama žudyti žmones be atžankos“.

Sustojant prie klausimo, ar Lietuvoje vyko klasių kova, Kęstutis Girnius pirmiausia pateikia marksistinį šios sąvokos apibrėžimą, tuo parodydamas, kaip marksistinė-lenininė ideologija aiškina vadinamąją klasių kovą bei kaip per visus keturis pokario dešimtmečius buvo gražiai nutylimos partizaninės kovos Lietuvoje. Pasak marksistinio

Viena iš nuotraukų Kęstučio K. Girniaus knygos „Partizanų kovos Lietuvoje“ iliustraciniame priede: „Vaizdai iš Lietuvos partizanų gyvenimo, 1946-1949“.

apibrėžimo, klasių „kova yra vienas pagrindinių istorijos variklių. Klasių kova, atvira ar pridengta, yra nuolatinis visų klasių visuomeninių elementų tarpusavio kovos. Tačiau, kaip pažymi knygos autorius, nuosaikesnieji marksistai dažnai visų konfliktų nesuveda į klasių kovą, teigdami, kad „ekonominiai interesai turi lemiamą vaidmenį visuomeniniame gyvenime“. Todėl komunistai, užėmę kurį nors kraštą, skiria „ypatingą dėmesį ūkio pertvarkymui ir buvusio elito sunaikinimui arba bent pašalinimui iš viešojo gyvenimo, mėgina sukurstyti klasių nesantį taiką, įvairiais geresnio gyvenimo pažadais ir ūkinėmis lengvatomis siekia apie save sutelkti vargingesnius šalies piliečius“. Kaip toliau pažymi autorius, tuometinėje Lietuvoje klasių kovai sąlygos buvusios tikrai palankios, tačiau, trūkstant duomenų, negalint pasinaudoti saugumo archyvine medžiaga, nežinoma,

kiek, pavyzdžiui, iš varguomenės kilusiųjų stovėjo į stribus arba kokia buvusi partizanų socialinė sudėtis, na, ir galiausiai, kas buvo tie žmonės, kurie maistu ir apranga rėmė partizanus. Kaip toliau pažymi savo knygoje Kęstutis Girnius, pagal turimą statistiką aišku, kad „klasių diferenciacija Lietuvoje nebuvo toli pažengusi“, o proletariatas sudarė kur kas mažesnį procentą negu kitose išsivysčiusiose šalyse.

Antra vertus, motyvus išeiti partizanauti nesunku rasti: tai ir sovietinis teroras, kuris ypač pagąstydavo per masinius vežimus į Sibirą, ir niekaip negestanti viltis, kad dar neprarasta Nepriklausomybė, kurios vedini lietuviai masiškai ejo į partizanus. Be to, ilgai buvo karštai tikima, kad Lietuvos rezistencijos sąjūdi parems Vakarus.

Detaliai partizaninio gyvenimo ir kovų aprašymui skirti net trys knygos skyriai: penktas,

šeštasis ir septintasis. Kęstutis Girnius partizanų kovų raidą suskirsto į tris laikotarpius. 1944-1946 metų kovų etapui būdingas jėgų telkimas bei pirmųjų žygių ir puolimų vykdymas. Šiame skyriuje autorius kiek plačiau apsisloja prie Lietuvos laisvės armijos (LLA) aiškinimo bei desantininkų vaidmens.

Vieni reikšmingiausių partizanų sąjūdžio istorijoje yra 1946-1948-ieji metai arba antrasis šios kovos laikotarpis. Autorius nuosekliai aptaria, kaip pasikeitė valdžios taktika, kokias gaires savo veiklai nusistatė partizanai. Kaip pažymi knygoje, „partizanų vadovybė turėjo skaitytis su nauja komunistų taktika ir kiek galima daugiau prisitaikyti prie kintančių sąlygų“. Ypatingą dėmesį Kęstutis Girnius skiria partizanų pastangoms sutrukdyti rinkimus, kurie nuo 1946 iki 1951 metų Lietuvoje vyko beveik kasmet ir dažniausiai vasario mėnesį. Reikia pažymėti, kad šis darbo baras buvo atliekamas tikrai gerai, nes, Juozo Lukšos tvirtinimu, visoje Lietuvoje balsavo ne daugiau kaip 40 procentų privalančių balsuoti piliečių, pačių lietuvių balsavo tikta 27-28 procentai.

Pirmą kartą pateikiamas ir partizanų spaudos leidinių sąrašas, kurių pavadinimai suskirstyti pagal lietuviškus sritis. Aštuonerius metus trukusios partizaninės kovos paliko savo pėdsaką ir partizanų kasdieniniame gyvenime: reikėjo prisitaikyti prie neįprastų gyvenimo sąlygų – visą laiką gyventi baimėje, o vėliau kur daugiau laiko pratinoti bunkeryje, nes dieną pasidarė pavojinga vaikščioti net ir kaimuose. Partizanai kasdienybėje aprašyti Kęstutis Girnius skiria taip pat visą skyrių, kuriame jis šaltu ir objektyviu istoriko žodžiu pasako gerus dalykus, tačiau nenutylia ir neigiamų partizanų elgesio aspektų, kurie net ir šiandieninėje Lietuvoje kelia kontroversines diskusijas. Iš jų paminėtinas girtuokliavimas, kuriuo ne vienas partizanas

(Nukelta į 3 psl.)

audgiri partizanai. Kelmės rajone.

Raudgiri partizanai Kelmės rajone – iš Kęstučio K. Girniaus knygos „Partizanų kovos Lietuvoje“ iliustraciniame priede: „Vaizdai iš Lietuvos partizanų gyvenimo, 1946-1949“.

Šiame numeryje:

Čekų dramaturgas apie „totalitarinę radiaciją“ • Kęstučio K. Girniaus „Partizanų kovos Lietuvoje“ • Pasaulio lietuvių IV kultūros kongreso koncertas ir paroda • Alejandro Carrion eilėraštis • Stratfordo festivaly • Luebecko Lietuvių gimnazijos 40-mečio suvažiavimas • Chicagos teatrų

Ne stovėti, o kilti: mintys po neeilinio koncerto Toronte

MYKOLAS DRUNGA

Pasaulio lietuvių IV kultūros kongreso koncertas 1988 m. birželio 26 d. MacMillan teatre, Toronte. Atliko Clevelando Dievo Motinos parapijos choras, Toronto lietuvių dainos ansamblis „Volunge“, pianistai Vytas Bakšys ir Leokadija Paulauskaitė-Kanovičienė, bosas Jonas Vaskevičius ir sopranas Danutė Kušlikytė. Dirigentės — Rita Čyvyaitė-Kliorienė ir Dalia Skrinškaitė-Viskontienė. Surengė PLB Kultūros komisija.

Neseniai praūžusio Kultūros kongreso išvakarėse kai kas baiminosi, kad kongresas paliks be ryškesnio muzikinio įvykio. Nuo galimybės nebuvo pagrindo. Šia proga surengtas koncertas ne tik patenkino reiklesnes ausis, bet, galima sakyti, sugestijavo naujus standartus visai mūsų išeivijos muzikinei veiklai. Ta prasme kongresas atliko savo paskirtį — išvedė ir parodė tai, ką turime geriausio (šalia kai ko ir ne visai tokio).

Nyksta mūsų chorinis gyvenimas? Neabejotinai. Mažėja aktyvių chorų skaičius, sensta juose dainuojančiųjų balsai, smunka repertuaro lygis. Masinės dainų šventės liko praeities prisiminimu. Net ir išsidūšęs Chicago lietuvių operos choras savo pajėgoms sustiprinti priversta samdytis amerikiečių choristus. Tačiau lygia greta su šiuo menkėjimo procesu išsilaikė pavieniai nauji švyturiai, tokie kaip Clevelando Dievo Motinos parapijos choras ir ypač torontiškie „Volunge“. Koncerto dienos popietėje įvykusiame muzikos simpoziume Emilija Pakštaitė-Sakadolskienė konstataavo, kad „šiandien retas išeivijos choras sugebėtų išmokyti 1956 metų Dainų šventės repertuarą“. Minėti du chorai — vieni iš tų išimčių. Jie ne tik sugebėtų tokį repertuarą išmokyti, bet, manyčiau, ir atliktų jį su meistriskumu, kokį vargiai besiektų kuris nors kitas dar egzistuojantis mūsų chorinis kolektyvas.

Įrodymų pakanka šio koncerto. Jame klivlandiskiai ir torontiškie pasirodė ne atskirai, o susilydę į darnų vienatę, kad jo klausydamasis nežinojai, jog jie turėjo tik vieną bendrą repeticiją. Jei tie du chorai taip gerai skambėjo drauge, manytina, kad neblogiau jie dainuoja ir skyriumi. Beje, šio koncerto jungtiniam chorui Clevelandas pristatė apie trečdajį dainininkų, o Torontas visus kitus. Chorui pakaitomis dirigavo abiejų kolektyvų vadovės — torontiškie Dalia Viskontienė ir klivlandiskie Rita Kliorienė.

Rezultatai — žavūs. Seniai neteko girdėti lietuvių choro, dainuojančio su tokiu intonacijos švarumu, ritmo tikslumu, sąskambio apvalumu. Bendras skambesys — minkštas, nes choro dominavo moterys, tačiau sekcinis balansas vis dėlto išlaikytas: prie moterų puikiai derinosi lygaus, tamsaus aksomo bosai ir

Clevelando Dievo Motinos parapijos choras, diriguojamas choro vadovės Ritos Čyvyaitės-Kliorienės.

Nuotrauka Vlodo Bacevičiaus

nemažiau lygi, nors gal ir laiboka tenorų grupė (Algirdo Bielskaus žodžiu, jei iš Clevelando būtų atvykę kiek daugiau vyrų, tai ir tenorai būtų skambėję stipriau). Bet vėl pabrėžkime tą chorinio garso tolydumą: tai jau ženklas, kad kopijama iš mėgėjų į profesionalų lygą.

Koncerto vokalinės dalies programa susidėjo iš gerai parinktų kūrinių. Čia girdėjome juzeiūnišką Naujajio Maironio dainos „Lietuva brangi“ versiją, sudainuotą ne tiek su romantiniu patriotiniu patosu, kiek su ramia, pamaldžia kontempliacija. Sekė originali, įdomi Jono Govedo daina „Kur šiandienai“ (žodžiai Maironio), kurią pats kompozitorius virtuosiškai palydėjo, pasirašęs sau itin dėkingą pianistinį akompanimentą. Paskui — marga pynė paprastų bei išplėstinių liaudies dainų, harmonizuotų ar aranžuotų Felikso Bajoro, M. K. Čiurlionio, Juozo Žilėvičiaus, Alfonso Mikulskio, Jeronimo Kačinsko, Balio Dvariono. Dviejose iš jų pasireiškė švelnaus tembro solistai Jonas Vaskevičius ir Danutė Kušlikytė. Tai vis mūsų folkloristinė kūryba dorai reprezentuojantis gabalai, už kurių įtraukimą programon chorų vadovės reikia tik pagirti. Koncertas užsibaigė didingu pasaulinės klasikos kūriniu — Beethoveno „Chorine fantazija“, bet čia daugiau darbo buvo ne chorui, o pianistams.

Tie pianistai — Vytas Bakšys ir Leokadija Paulauskaitė-Kanovičienė — sudarė antrąją koncerto ašį. Bakšys, 1959 metais gimęs pianistas, kompozitorius bei muzikos dėstytojas, šiuo metu gyvena Stony Brook, New York, ir ten siekia daktarato laipsnio, mums jau neblogai pažįstamas. O Kanovičienė, baigusi Vilniaus bei Maskvos konservatorijas, septynerius metus Vilniaus konservatorijoje dėstiusi fortepijoną, prieš ketverius metus atvykusi Kanadon ir dabar ten dėstanti fortepijoną Karališkojoje muzikos konservatorijoje, JAV-ese dar negirdėta. Šiedu muzikai pilna to žodžio prasme profesionalai, kon-

certe atliko ir solinių, ir duetinių kūrinių.

Iš lietuvių kompozitorių repertuaro Bakšys paskambino Giedros Gudauskienės Sonata fortepijonui, išgaudamas iš šios konvencionaliai žaismingos muzikos viską, kas joje slypi, o po pertraukos kartu su Kanovičiene atliko Vytauto Klovo Fantaziją ir fugą dviem fortepijonams bei Valentino Bagdono Dvi akvareles. Ir čia galima pareikšti vienintelį stambesnę šio koncerto atžvilgiu rezervą. Nors techninė prasme žinovaiškai sukomponuotas ir Bakšio tobulai perduotas, Gudauskienės kūrinyje būtų skambėjus šviežiai tik prieš 80 metų, kada jame vartojamos formulės dar nebuvo virtusios klišeis. Šiandien tokia muzika tikėtų nebent pedagoginiam tikslui, pažengusių mokinio pasirodymams, bet ne profes-

sionalaus pianisto reprezentaciniam koncertui. (Šiomis pastabomis neliečiu Gudauskienės puotinės vokalinės kūrybos, kuri, nors taip pat konvencionali ir be ryškesnio lietuviško kolorito, savo svajinga melodika bei efektinga ritmika visumet pakelia širdies plakimą.) O koncerte pagroti Klovo ir Bagdono gabalai — tik malonus „nei šis, nei tas“. Kodėl tokie stiprūs pianistai nepasirinko veikalų, būdingesnių šiuolaikinei lietuvių kūrybai, jau pasiekusiai pasaulinį lygį? Ar jie prie jų nepriejo, ar gal pabijojo eilinių klausytojų reakcijos? Bet kai moderni muzika (o net ir Čiurlionio) atliekama specialistų taip, kaip reikia (ir Bakšys su Kanovičiene būtų tam pajėgūs) — net ir publikos priešiška naujai estetikai galima nugalėti. (Tik prisiminkime prieš keletą metų Jaunimo

Toronto „Volunge“ choras su vadove Dalia Skrinškaite-Viskontiene (antroje eilėje, viduryje).

centre įvykusį amerikiečių „Loop Group“ koncertą, klausytojus traukė pritraukusį prie, berods, Bajoro, Rekašiaus ir Aglinskio avangardinį gabalą.) Jei rusų „čaikovskiniukų“ paglemžtoje Lietuvoje jau spėjo sunkiomis sąlygomis ir beveik partizaniskai ne tik užsimėgti, bet ir prazysti originalus, ryškių bruožų avangardas ir jam pritarianti publika, tai ko mums, dvidešimtojo amžiaus Vakarų laisvėje gyvenantiems, pasilikti užsikonservavusiems brežnevinio skonio stagnaciją? Tai kietai žodžiai, bet Bakšys ir Kanovičienė, iš kurių reikia laukti gero pavyzdžio, vien dėl pademonstruotos „repertuarinės politikos“ jų pilnai nusipelnė.

Ar galima iš jų laukti gero pavyzdžio? O, taip. Tai, ką jiedu parodė su Beethoveno „Chorine fantazija“, buvo aiški jų potencialo

ateistacija. Bakšys šį kūrinių, parąšytą fortepijonui ir orkestrui (su choru), pritaikė dviems fortepijonams, beveik visą orkestro partiją atiduodamas Kanovičienei, o sau pasilikdamas fortepijono partiją (ir dalį orkestrinės). Išdava — mažų mažiausiai patenkinanti, nors, žinoma, fortepijonas prie geriausių norų negalėjo atstoti viso orkestrinio (styginių, pučiamųjų bei mušamųjų) kolorito. Tad kai kur truputį nubluko spalvinis kontrastas — ypač tose vietose, kur turėjo koncertantistškai sąveikauti fortepijonas su orkestru. Dinamikos bei nuotikos (lyrizmas-dramatizmas) kontrastai taipogi buvo veikiau prislopinti nei išryškinti. Gal viena kita pridėtinė repeticija būtų leidusi šiaip jau girtinam pianistų atsargumui pavirsti dar didesniu jautrumu, subtilumu,

užsitikrinimu. Bet tada jų koncertavimas būtų buvęs tobulas, o ne tik toks, koks jis buvo — labai geras. Kiekvienu atveju, muzikantai sugavo Beethoveno dvasios esmę. O kai antrojeje veikalo dalyje prisijungė ir choras, atlikėjai su ta dvasia kilo į dangiską aukštumą — iki kol patoj pabaigoj visą ansamblį užliejo mistiškas rūkas, o gal kovos gaisro dūmai, atklydę tartum iš Maironio dainos „Kur lygūs laukai“ (nors lietuviški žodžiai šiam kūriniui paimti iš Brazilijos). Beethoveno veikalui, kaip ir visam koncertui, išpūdinga fona suteikė Vyto Čuplinsko sukurta, raudonai-oranžine šviesa nupiešta dekoracija su Lietuvos trispalve ir apskritu Vyčio skydu. Gražu!

Galop, dar porą žodžių apie Clevelando koncertą (Nukelta į 3 psl.)

Išeivijos lietuvių „Dailė '88“

EDITA NAZARAITE

Šių metų birželio 24 dieną, Pasaulio lietuvių IV-ojo kultūros kongreso metu, buvo atidaryta išeivijos dailės darbų paroda Toronte Northern District bibliotekos galerijoje. Eksponuota apie 70 dailės kūrinių, kuriuos parodai pristatė 54 dailininkai, kuriantys JAV, Kanadoje, Europoje, Pietų Amerikoje, Australijoje.

Erdvioje ir šviesioje bibliotekos galerijoje vyravo tapybos darbai, nemažai grafikos. Skulptūros, keramikos bei stiklo dirbiniai, kuriuos eksponavo leva Pocienė, Marytė Gaižutienė, Eleonora Marčiulionienė, Ramojus Mozoliuskas (nuotraukoje), buvo nedaug.

Dailininkų amžius įvairavo nuo jau žinomų meno veteranų Viktoro Petravičiaus, Antano ir Anasztazijos Tamošaičių, Viktoro Vizgirdos, Žibunto Mikšio iki jauniausių parodos dalyvių, kaip Rasa Sutkutė, Snaigė Šileikienė, Edita Nazaraite, David Lukša. Savitai atrodė grupinė lietuvių

išeivijos dailininkų paroda vienoje saleje. Dailininkai, išlaikyti po visą pasaulį, patyrę skirtingiausių įtakų, dažnai baigė įvairias mokyklas užsieniuose, tačiau visi — lietuviai. Dar įdomiau, kad visas formų ir koncepcijų margumynas visgi nepalikio klegančio paukščių turgaus įspūdžio. Dailės kūrinių įvairovė su savo skirtingumais susiliejo į vieną meninę šeimą, nė vienas eksponatas neiškrito iš bendro konteksto.

Raiškiausias parodos akcentas ir didžiausias savo apimtimi — Ados Sukuvienės tekstilės kūrinys „SOS“, pasižymintis atvirom dramatiškom spalvomis, simetriška kompozicija, humaniška potekste. Įdomiai atrodė dailininkės Daphne Fourier-Ruelle Klimas tapyba aliejumi ant neįtemptos drobės, dideliu formate šaltu koloritu vaizduojanti žmonių figūras. Akį patraukė monumentalio Alfonso Dargio tapyba, išsiskirianti sodria spalvininkyste, formų nūdieniskumu.

Ekspreziyvių formų ir atviresnių spalvų kūrėjų grupei tikėt Vidos Kristolaitytės, Jadvygos Paukštienės, Prano Lapės, Anasztazijos Tamošaitienės, Laimos Simanavičiūtės, Eugenijaus Budrio, Rasos Sutkutės darbai, skirtingi savo vidiniu charakteriu, bet vieningi išraiškos stiprumu.

Prie ramesnio kolorito, nuosakesnių, išlaikytų tapybos formų galima priskirti Vandos Balukienės, Antano Tamošaičio, Livijos Lipaitės, Elenos Urbaitytės, Editos Nazaraite, Arvydo Algimino, Albino Elksaus, George Rackaus, Elenos Kepalaitės, Ilonos Peterienės ir Zitės Sodeikienės kūrinius, kurių formos amplitudė svyruoja nuo tradicinių, realistinių kompozicijų iki gryniausio abstrakto. Gana originaliai atrodė Eugenijaus Budrio tapybos darbas „Crucifixion“, atliktas sudėtinga emalės technika, palyginus, didelio formato, kuriame dominuoja vertikali, išraiškinga kompozicija, gražiai žaidžia šiltos ir šaltos spalvos. Kupina gyvybingo

alsavimo Viktoro Petravičiaus aliejinė grafika, su būdingu jam dvasingumu, virpančia, šokiniančia linija, su beribe fantazija, puikiai išbalansuota pusiausvyra, spalvine klausia.

Gausi buvo ir grafikų plejada, parodžiusi aukštą techninę grafikos kultūrą ir jos sunkiai apreišijamą įvairovę. Nuo savo forma tradicinių, šiltų lino raizinių, kuriuos rodė Magdalena Birutė Stankūnienė, Veronika Švabienė, Vytautas Ignas, iki preciziškiausių, švariai ir skoningai išieskotų Giedrės Žumbakienės, Rolando Poškos, Snaigės Šileikienės, Nijolės Palubinskienės, Jūratės Bigelytės-Silverman, Žibunto Mikšio, Dangulės Stončiūtės. Kuolienės raizinių metalo plokštėse, neretai panaudojant taiklius spalvinius akcentus. Be estampų, parodoje buvo rodomi piešiniai: juodai balti, pilni itamos, nerimmo — Aleksandro Vilijos Eivaitės, Jurgio Janavičiaus darbai. Nuotaikingi, linksni, koketuojančių spalvų — Edmundo Arbo,

Nijolės Banienės, Marijos Strasevičiūtės piešiniai, atlikti spalvotais pieštukais, tušu. Marija Ambrozaitienė parodė įdomų fotokolažą, Otis Tamašauskas — spalvotą abstrakto litografiją, Alfredo Stanevičius — išraiškingų formų šilkografijos lakštus. Tarp grafikos darbų demesį itin patraukė dideli Prano Gailiaus estampai, sukurti poeto Kazio Bradino eilėraščių motyvais, naudojant sudėtingą spausdinimo techniką. Šiuose lakštuose dailininkas taikliai dėjo figūras ir šriftą bei atviras spalvas didėle baltu lapo erdve, išgaudamas poetinės šviesos iliuziją, sudvasintą nuotaiką.

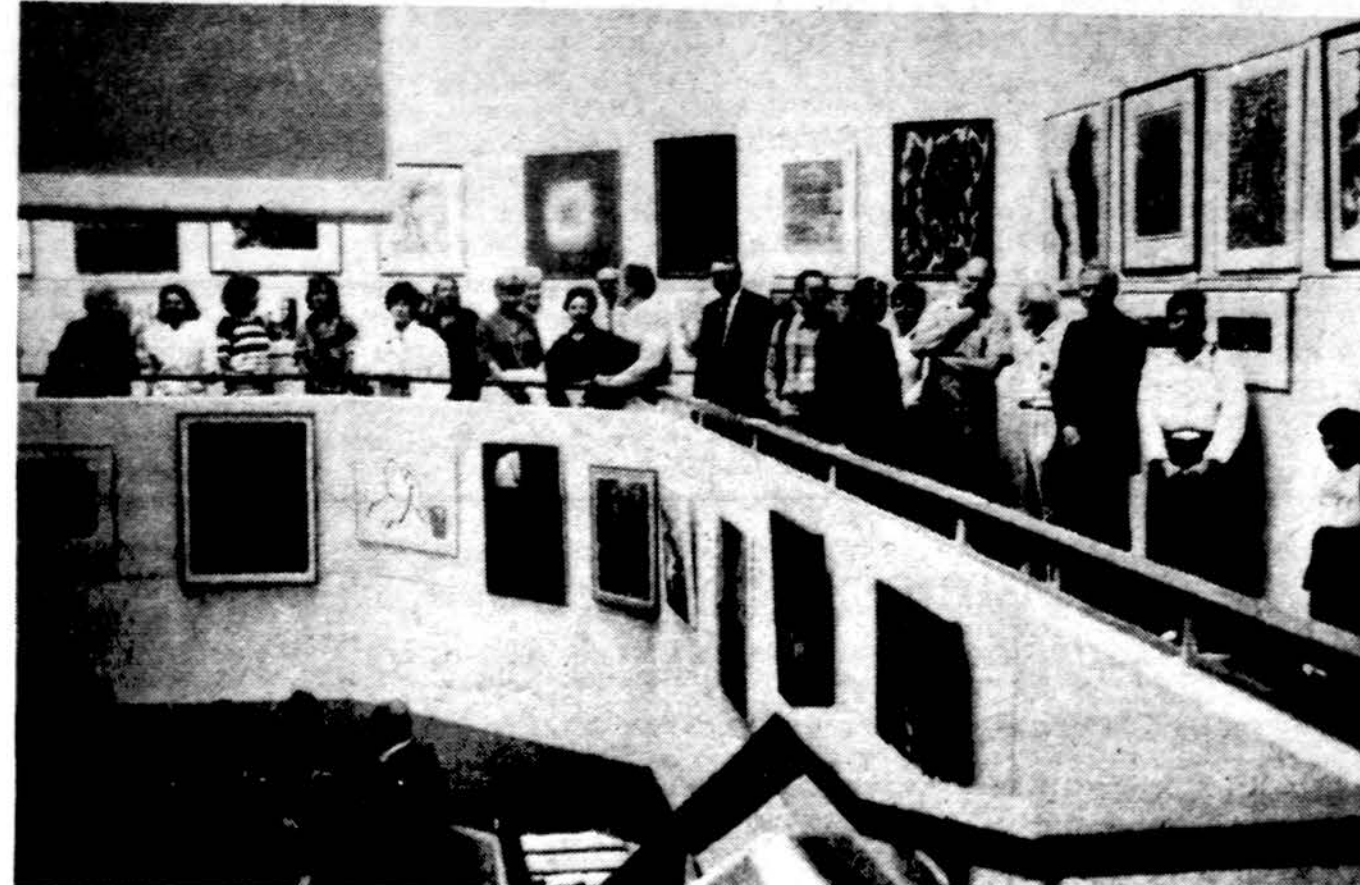
Parodoje dalyvavo taip pat keli menininkai, kurių kūrybą būtų sunku priskirti kuriai nors grupei. Tai Donna Rhae Marder popierinių pirštinių kompozicijos — originali meninė replika, su švelnia humoro gaidele. Dailininkės Elenos Gauptytės instaliacija „Tylus liudytojas“ — atviriame ore, ant žemės ratu sudėliotos degančios žvakelės. Instaliacija įamžinta į spalvotą nuotrauką, kuri ir buvo rodoma žiūrovams.

Bendras parodos vaizdas byloja apie meninės minties gyvybingumą lietuvių išeivijos dailininkų kūryboje. Vargiai jų darbuose atsektume tiesioginę lietuviškos mokyklos įtaką, jeigu tokia lietuviško meno mokykla iš viso šiuo metu egzistuoja. Šių lietuvių dailininkų kūrybą jungia gal tik tos pačios šaknys, suleistos tačiau ir skirtingas dirvas, kurios išaugino tokius nepanašius savo forma ir idėjomis žiedus. Nereikėtų užmiršti, jog dailės kalba yra be galo universali, todėl tiesmukiško lietuviškumo apraiškų ieškoti joje būtų netikslinga.

Šios įdomios parodos kuratorius — čekagiskis fotomenininkas Algimantas Kezys, kuris savo neregėtu entuziazmu ir pasižventimu menui paaukojo daug darbo, su manumo ir energijos, ruošiant lietuvių išeivijų parodą Toronte, kuri, beje, žada tapti tradicine, rengiama kasmet. Parodai atminčiai išleistas aukštos kokybės dailės kūrinių katalogas, su spalvotomis ir juodai baltomis reprodukcijomis bei dailininkų pasisakymais. Ši paroda ir jos katalogas — gražus indėlis į lietuvių išeivijos kultūrinį gyvenimą.

Vaizdas iš „Dailės '88“ parodos Lietuvos kankinių šventės — Anapilio galerijoje, Mississauga, Ontario, šių metų birželio 26 dieną, Pasaulio lietuvių IV kultūros kongreso metu.

„Dailė '88“ — lietuvių dailininkų naujausių kūrinių paroda, įstatyta Skylight Gallery, Northern District Library.

Toronte, š.m. birželio 24-25 d. Pasaulio lietuvių IV kultūros kongreso proga.

Knygą „Partizanų kovos Lietuvoje” sutinkant

(Atkelta iš 1 psl.)

suteršė tikrąjį laisvės kovotojo vardą. Knygoje *Partizanų kovos Lietuvoje* kaip tik ir stengiamasi pateikti šio reiškinio priežastis bei nušviesti, kaip buvo su juo kovojama.

Paskutinis partizaninių kovų laikotarpis tęsėsi nuo 1949 iki 1952 metų, kurį knygos autorius pavadina „Jėgų išsekimu“. 1949 m. pavasarį vėl pasikeitė partizanų taktika. Ne tik laisvės kovotojai, bet ir visos tautos jėgos pradėjo išeiti. Jei partizanų kovos vyko penkerius metus, tai kraštas gyveno nenormaliomis sąlygomis beveik dešimtmetį. Daug žmonių dar laukė pagalbos iš Vakarų, bet ši viltis buvo labiau santūri negu anksčiau, mažiau kas tikėjo, kad išsivadavimo valanda greit išmuš. Komunistų valdžia vis labiau įsitvirtino. Pradėjo augti partijos ir komjaunimo narių skaičius, o pirmoje 1949 m. pusėje valdžia drakoniskomis priemonėmis privertė ūkininkus stoti į kolūkius ir dviejomis masiniais trėmimų bangomis parodė, kad ji neketina atsisakyti smurto ir teroro. (...) Tauta suprato, jog prieš galingą vėją kartais reikia pasilenkti, kad būtų išvengta galutinio palaužimo“ (p. 238).

Plačiai ir smulkiai išdėstomos partizanų pastangos susivienyti, nenusilepinti ir pagrindinių priežasčių, kodėl taip sunku buvo „miško broliams“ veikti ranka rankon.

Daugiausia pesimizmo ir daug

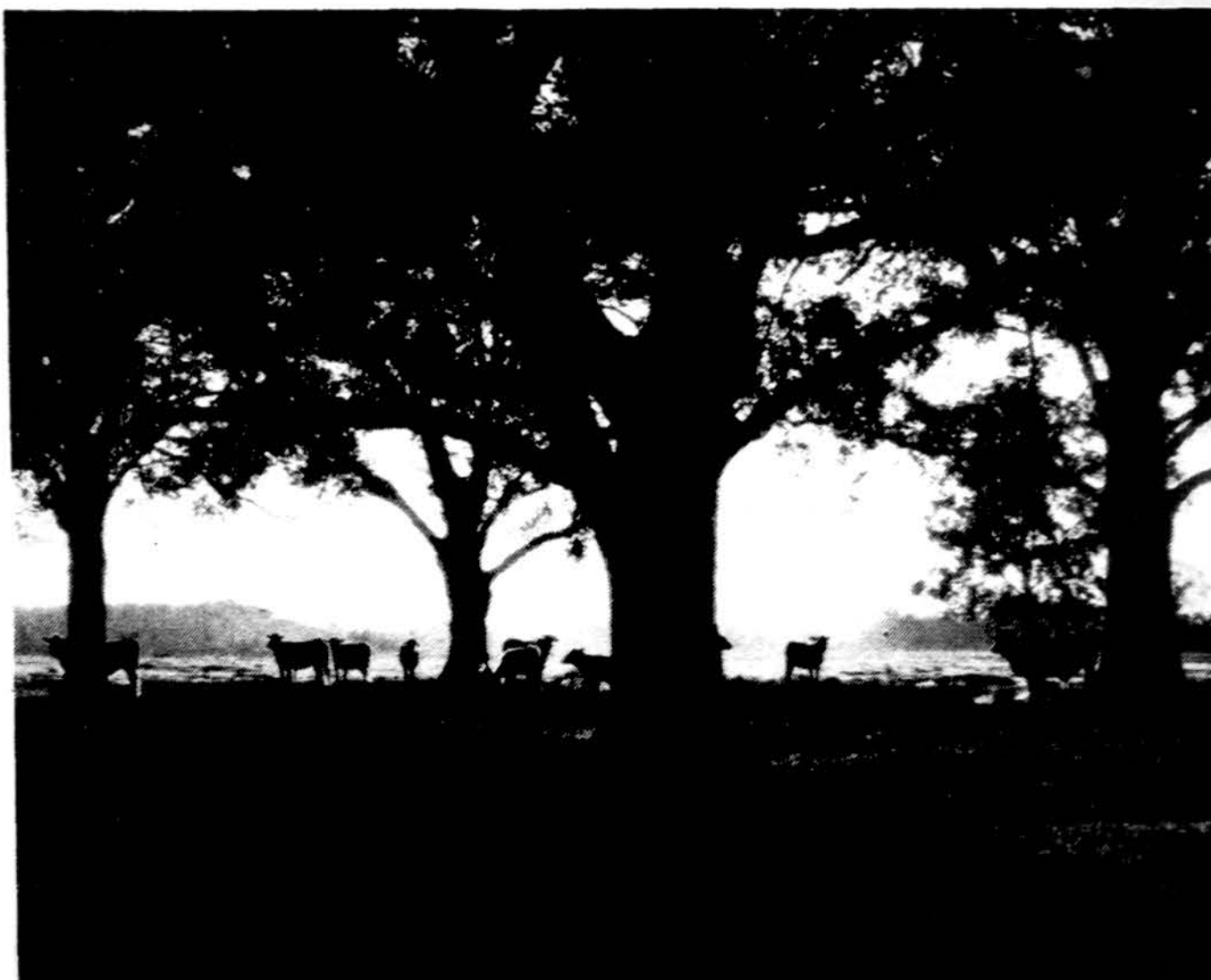
Dr. Kęstutis K. Girnius, knygos „Partizanų kovos Lietuvoje“ autorius.

niūrių bei kraupių mirties minučių perteikia dešimties skyrius „Žudymai“. Čia reikėtų pažymėti, jog statistinius duomenis Kęstutis Girnius pateikia labai atsargiai, nurodydamas, kad sunku tiksliai apskaičiuoti, kiek žmonių buvo partizanų nužudyti. Per visą knygą eina pastaba, kad autoriui nėra prieinami archyvai, kurie tebera saugomi ir KGB žinioje. Taip pat nebuvo sudaromi sąrašai tiek stojusiųjų į partizanų sąrašus, tiek nuo jų rankos žuvusiųjų, lygiai kaip nežinoma, koks tikslus skaičius yra išeitusiųjų į Sibirą. Vis dėlto, pagal Dainavos partizanų pranešimą, komunistai iš-

vežė 100 tūkstančių žmonių. Pasak Kęstučio Girniaus, skaičius gal šiek tiek perdėtas. Jis mano, kad galėjo būti išvežta apie 80 tūkstančių žmonių. Taip pat manoma, kad nuo 1944 iki 1952 metų buvo suimta apie 20 tūkstančių žmonių, nepamirštant ir tai, kad daug Lietuvos gyventojų nuo enkavedisto rankos žuvo vietoje. Sunku įsivaizduoti, kiek laiko autorius praleido prie diagramų ir statistinių lentelių, kurios labai gerai papildė knygos skyrių apie to meto Lietuvos ekonominę išsivystymą, o diagramos apie partizanų apygardas ir rinkines padeda susidaryti tikslesnį

vaizdą apie partizaninio judėjimo mastą. Faktiškai pirmą kartą matome bandymą objektyviai skaičiais ir procentais apskaičiuoti šio laikotarpio aukų skaičių.

Išskirtinę vietą knygoje *Partizanų kovos Lietuvoje* užima nuotraukos. Graudulį kelia mintis, kad beveik visi tie vyrai, kurie su tokiu dideliu ryžtu ir drąsa žvelgia į mus, žuvo, tikėdamiesi savo mirtimi sugrąžinti Tėvynei prarastą laisvę. Daugelio iš jų net ir kapo vieta yra nežinoma. Iš nuotraukų žvelgia į mus susikaupę paskutinio Lietuvos partizanų saskrydžio, įvykusio 1949 metų žiemą Žemaitijoje, dalyviai. Knygoje gana daug rinkinių ir apygardų grupinių nuotraukų. Mums, jauniui, kuris tikrai iš pasakojimų yra susipažinęs su partizanais, yra jaudinančios minutės pamatyti tuos žmones nors nuotraukose. Šia proga norėtųsi padėkoti Kęstučiui Girniui už šią nuostabią mintį sudėti ir turimas partizanų nuotraukas – juk ne vienas Lietuvoje, paėmęs į rankas šią knygą, sugrįš vėl į tuos laikus, kuomet negrįžtamai iš namų išėjo tėvas, brolis, mylimasis... Taip pat noriu padėkoti visus vykstančius į Lietuvą nepabijoti vežti knygą, o ypač tokių kaip *Partizanų kovos Lietuvoje*, Vandos Daugirdaitės-Sruogienės *Lietuvos istorija* ir kitų, ir ypač šiuo metu, kai tenai reikia mūsų paramos – dvasinės ir moralinės.

Vasara Amerikos Vidurio vakaruose.

Nuotrauka Stasio Žilevičiaus. Iš Lietuvos fotografų išeivijoje 1987 m. parodos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Alejandro Carrion

SAUSRA

Staiga nuo laukų lūpų dingio šypsena.
Upės su kiekviena diena atplaukdavo vis
liesesnės
ir, nors ne pjūties metas, visi javiai pagelto.
Atrodė, netolima diena, kai iš troškulio mirs
versmės.

Paukščiai liovėsi čilbėti,
būriavosi į beviltskiją emigraciją
į šalis, kur žydės gėlės ir vandens bus apšėiai.
Visų akys degė šiltinės karštis.
Niekas nebeprisiminė, kaip atrodė lietus,
ir rodėsi, kad visos širdys buvo apdulėjusios.
Vyrų rankos kraujuojo žaizdomis,
bekasanti žemė.
Nuovargis aptemdė jų akis.
Vandens jau nebebuvo galima niekur rasti.
Ir peržiūvusi žemę suskeldėjo.
Atėjo sausra!
Pirmiausia numirs augmenija,
kurioje gėlės nebebuvo vietos.
Vėliau atėjo eilė gyvuliams.
Po to žmonėms, suskilusiom lūpom
ir žvilgsnyje išplitusiu skausmu.
Jų lūpose paliks užgniauztas riksmas,
kuris buvo gyvybė:
Norime vandens!
Vandens!
Vandens!

Tuo gi tarpu visa sudžiūvo:
netgi ir širdys.
Moterys
veltui ieškojo meilės

kieno nors žvilgsnyje.
Vaikai
veltui ieškojo trupučio vandens,
kad pasidarytų balelė, kurioje galėtų žaisti.
Pirmutinis iš troškulio mirė
džiaugsmas.
Tokio turėjo būti žemė
tuo baisiu metu, prieš gimstant meilei.
Visos būtybės ilgėjosi tuščio asocio,
ir nieko nebuvo malonesnio, kaip galvoti
apie keletą vandens lašų pavilgyti lūpom.
Perdėm visur
gulėjo milijonai mirusių peteliškių.
Skaudėjo akis
nuo tokio padangės melio,
nuo tokios saulės aukso,
nuo tokio akmenų žerėjimo.
Paskutinėje paukščių jau buvo išskridę,
ir niekas nebeįėjo dainuoti.

Kiekvieną rytą gimdavo viltis pamatyti
debesi,
ir už stiklą vandens buvo siūloma gycybė.
Išdegusiom akim mirė žmonės
su lūpose užčiaupu riksmu:
Norime vandens!
Vandens!
Vandens!
Tai buvo sausra!

Vertė POVILAS GAUČYS.

Alejandro Carrion (g. 1915) – Ekvadoro poetas,
rašytojas ir kritikas. Jo poezija gilinasi į meilės ir mirties temas ir joje vyrauja nusivylimas. P. G.

Stratfordo festivaly

Staigmenomis pertekęs „Shrew” pastatymas

ALFONSAS NAKAS

Man pirmasis šios vasaros spektaklis Stratforde – William Shakespeare'o „The Taming of the Shrew“. Lietuviškai jį pavadinau „Pikčiurnos jaukinimu“, ne „tramdymu“, kaip Lietuvoje teatralai išsivertę. Pastatytą didžiajame Festivalio teatre mažiau liepos 5 d. vakarą. Nepaisant to, kad po Liepos ketvirtosios dauguma amerikiečių išvažinėjo, 2260 vietų teatras buvo apypilnis.

Mūsų spauda dar mirga Vilniaus Jaunimo teatro gastrolių Amerikoje išpūdziais. Sensacija sukėlė tas patrakęs režisierius, iš Čechovo „Dėdės Vanios“ padaręs „savo“ veikala. Stratforde panašūs dalykai vyksta jau gal tuziną metų. Nuo tada, kai iš Anglijos atsikraustė Robin Phillips. Bet

grįžkime prie „Shrew“.

Šio pastatymo režisierius – Richard Monette. Iki šiol jį pažinčiau kaip pagrindinių rolių aktorį. Jis čia labai gerai vaidino viską, įskaitant ir Romeo „Romeo and Juliet“ tragedijoje. Tai ką gi jis – režisierius – iš „Shrew“ padarė? „Shrew“ yra vaidinimas vaidinime. Prologe užmigęs girtas dażytojas Christopher Sly medžiojančių didikų apreniamas turuolio rūbais, pakirdęs itikinamas, jog turuoliu jis visą gyvenimą buvęs, ir jau kartu su juo pasineriam į „Pikčiurnos jaukinimo“ spektaklį. Ilgoką prologą režisierius labai sutrumpino, bet tuoj sceną pripildė būriu statistų: klounų, spalvingais rūbais jaunuolių, kurie, neono lempoms blykčiojant, raketoms sproginėjant, kėlė didžiausią triukš-

mą. Po jų kelių minučių siautėjimo prasidėjo jau šekspyriskas veiksmas.

Sakau šekspyriskas. Bet veikė jų apranga šiuolaikinė, pradedant gal trečiuoju šio amžiaus dešimtmėčiu, baigiant šiandieniniais „džinsais“. Veikėjai rūko cigaretes, kalbasi telefonais, fotografuoja. Lucentio su savo tarnu Tranio scenon įvažiuoja raudonu automobiliu (bene Fiat), tarnui, žinoma, uniformuotam, šoferiaujant. Petruchio pirmą kartą pristato ant motociklo, o jo tarnas Biondello – ant dviračio (dargi kažkodėl moteriško...). Kadangi dramaturgas mini arklus, pirštis Katherinai Petruchio su tarnu scenon įjoja ant arklų (motociklas ir dviratis apkrauti plastikinėm išpuštom arklų figūrom). Petruchio uniforma – šiuolaikinių motociklistų juodi rūbai. Vienas batas juodas, su auliuku, kitas, pusbatis, baltas. Dramaturgas Katherinai leidžia sesutę Biančą apkulti, bet režisieriaus Katherina gerai apkulia (minkšta pagalvė) ir tėvą Baptistą, o Biančą dar gerokai pakankina. Kaip? Pririša ją prie kėdės ir ima maitinti jos mylimą pliušinį

meškutį. Išlupa vieną (meškučio) rankytę ir meta po klykiančios seselės kėdę. Išlupa antrą ir teskia spiegančiai po kojų. Tik scenon atėjęs tėvas išgelbsti draskomą žaislo kūnelį ir išvažiuoja pririštąją Biančą. Su žiburiu nerasi Šekspyro tekste Petruchio ilgos maldos prieš valgi, badaujančiai Katherinai priešais kepsnį beveik alpastant, o ta „malda“, į kurią įsijungia ir visi tarnai, publiškai juokina iki ašarų. Muzikos ištisa šiuolaikinė mišrainė, vis kaip nors pritaikant prie veiksmo. Išidėmėjau momentą: vienam iš trijų Biancos garbintojų ją balkone aistringai bučiuojant, užgrojo ir uždainavo „Chances are...“ Tai tik dalis režisieriaus išmonių. Užteks. Beje, dramaturgas nedavė epilogo. Kituose „Shrew“ pastatymuose jo pasigedavom. Čia režisierius sukūrė trumpą, begarsį, bet labai gerą epilogą. Po paskutinio užtemdymo scenai nušvitus, Christopher Sly atsikėlė, pasiražė, pratrėnė akis ir dairdamasis lėtai sceną apleido.

Kalbant apie aktorius, tai Petruchio vaidinęs Colm Feore nebuvo tuo didžiuliu. Jam truko valingumo balse bei judesiuose.

Sunku tikėti, kad jis Katheriną sutramdė ir prisijaukino. Vaidyba jį toli pralenkė labai natūralus ir kartu nepaprastai juokingas Keith Dinicol, atlikęs jo tarno Grumio vaidmenį. Bet buvo pora vyrų ir už šį geresnių. Tai Henry Czerny, kuris vaidino Lucentio, ir Geraint Wyn Davies – Hortensio. Šiedu universiteto aktorai – tikras žiūrovų džiaugsmas. Nepaprastai puikiai vaidmenis atliko abi pagrindinės moterys: Katheriną vaidinusi Goldie Semple ir Biančą – Kim Horsman. Pirmosios vaidmuo ypač sunkus, iš užsispyrėlės pikčiurnos per porą valandų transformotis į meilią vyro patelę. Ji savo persikeitimu (perestroika, ha!) mus visiškai patenkino. Biančą, tėvo lepūnėlę, su vyrais koketė, liko vienoda iki galo, bet tikrai smagu buvo Kim Horsman vaidybą sekti ir kartu su jos garbintojais ją pamilti.

Pagyrimo verti visi didieji režisieriaus talkininkai: dailininkė Debra Hanson, muzikas Louis Applebaum, šviesų projektuotoja Louise Guinard ir ypač choreo-

Ne stovėti, o kilti

(Atkelta iš 2 psl.)

velando ir Toronto choras. Tai visiškai jaunūteliai ansambliai. Dievo Motinos parapijos choras įsisteigė tik 1982 metais, o „Volungė“ tapo mišriu chorą 1980 metais, kai prie 1975 metais įsikūrusio merginų okteto prisidėjo devyni vyrai. Šiuo metu Clevelando choras turi 28 narius, o Toronto – 40 su viršum. Kad jie

grafas John Broome, veiksmus perpykęs įdomiais pokyliniais bei kitokiais šokiais.

Mano bičiuliai teatro mėgėjai pasakojo, kad šis pastatymas laikomas vienu iš sezono geriausių, išgirtas kanadietiškos spaudos dramos kritikų. Patiko jis ir man, nors, kitų nematęs, dar nežinau, į kurią vietą jį sau pastatysiu. Šiaip ar taip, Stratfordo festivalio lankytojams siūlau jo nepraleisti. Repertuare „The Taming of the Shrew“ liks iki sezono galo, iki spalio 29 dienos.

per tokį trumpą laiką išaugo tiek skaičiumi, tiek kokybe, turbūt didžia dalimi paaškindina jų vadovų sugebėjimu burti ir muziškai aukleti žmones. Todėl prieš Ritą Klierienę ir Dalią Viskontienę lenkiame galvas. „Volungė“, beje, jau spėjo išleisti dvi plokšteles ir 1986 metais laimėjo Kanados radijo (Canadian Broadcasting Corporation) konkursą etninių chorų šakoje. O palyginus pirmąją, 1985 metais pasirodžiusią plokštelę su čia aptartu šios vasaros koncertu, negalima nepastebėti padarytos didelės pažangos. Jei „Volungė“, o taip pat ir Dievo Motinos parapijos choras, ta pačia kreive vystysis ir toliau, tai galima tikėtis juos pasidarysiant pilno profesinio lygio kolektyvams, vertais atstovauti lietuvių kultūrai kad ir reikliausiomis aplinkybėmis. Kad tas tikslas būtų pasiektas – t.y., kad šiedu chorai iš mėgėjų klasės, kurioje jie jau dabar užima pirmąją vietą, tikrai išeitų į pasaulinę profetinę klasę – reikia toliau nealaidžiai ugdyti choristų ir vokalinį, ir ypač interpretacinį

pajėgumą, jį kreipiant vis didesnio lankstumo ir laisvumo linkme. O tam pasiekti savo ruožtu viena sąlyga yra ta, kad kuo daugiau choristų, šalia tiesioginio darbo chore, priedo ryžtųsi imti privačias balso lavinimo pamokas.

Šiedu chorai yra jauni dar ir kita prasme, būtent savo individualių narių amžiumi. Kai Toronto koncerte jungtinis choras įžengė scenon, per publiką persirito džiaugsmingo nusistebejimo bangą, neišvysdus beveik nė vieno senesnio veido! Koks kontrastas kitiems mūsų kolektyvams... Nebijokime pasakyti: senatvė verta pagarbos, tačiau jaunatvė – teikia vilties! O Clevelando parapičiai ir Toronto volungėčiai kupini tos jaunatvės...

Dabar laukiame ir vieno, ir kitų Chicagoje. Ir laukiame dar kartą pasirodant Vyto Bakšio bei pirmąsyk Leokadijos Kanovičienės – su, pavyzdžiui, Jakubėno, Bacevičiaus, Kačinsko, Gaidelio, Švedo, Lapinsko, Bajoro, Kutavičiaus, Balakausko, Barkausko ar Martinaičio kūriniais. Jau tam seniai pribrendo laikas.

Scena iš Šekspyro „The Taming of the Shrew“ šios vasaros pastatymo Stratford, Ontario, Kanadoje. Iš kairės: Keith Dinicol (Grumio), Colm Feore (Petruchio), David Lloyd. Evans (tarnas), Juan Chioran (tarnas), Goldie Semple (Katherina). Nuotrauka Michael Cooper

Ar atsimeni?

Luebecko Lietuvių gimnazijos mokiniai ir mokytojai susitinka po keturiasdešimt metų

NIJOLĖ JANKUTĖ

Veidai, veidai, veidai. Ir šypsančios akys, ir klausiančios lūpos: ar atsimeni? Ar pažįsti mane? Spėk, kas aš?

Sunku pasakyti mokslo draugui, kad neprisimeni jo vardo, ir mokslo draugei, kad jos iš viso neprisimeni... Štai, ką padarė 40 metų! Stovime vieni prieš kitus, stengdamiesi kuo greičiau išimti veidų ir vardų misle.

Tu — Vytautas? Ne — Antanas. Tu — Romas? O tu — Nijolė? Tu — lanki penktąją klasę? Ne — septintąją. Vajė, tai būsi leva! O ten Pranas ir Stela, Vanda ir Gražina... O tu Algis, pažinau iš karto! Ar atsimeni, ar atsimeni?

Ir pradėdam atsiment, sklaidosi 40 metų migla. Pražilė ir praręte plaukai vėl ima garbinuotis, raukšlės paakiuose dingsta, figūros plonėja ir grąškėja, veidai šviesėja... Išlaistytai kostiumai ir vakarinės suknišos pavirsta į UNRRO švarkelius ir BALFo sijonus... Sugrįžtame visi į karo audros apgriautą Luebecko miestą, ilgus šimtmečius vadintą Baltijos karaliene. Čia lenkti tiltai, žali kanalai ir XV a. Holsteino vartai. Čia prasidėjo Hanzos miestų istorija ir sužydėjo nuostabi šiaurės gotika; čia įspūdingoje XIII a. rotušėje saugomi DLK Gedimino laišškai pirklams ir amatininkams. Čia po Antrojo pasaulinio karo, vos keli kilometrai už miesto, tvylo orveliškas sutemų pasaulis — rusų zona... Ir čia 1945 metais Meesen kareivinėse, pirmojo direktoriaus, Martyno Gelžinio iniciatyva įsteigtoji gimnazija, mes buvome jauni...

Nieko nėra lengviau, kaip prisiminti jaunystę. O mūsų jaunystė buvo ypatinga, todėl verta prisiminti. Antrasis karas mus paženklinė ne tik praradimu, bet ir išlikimo-išsilaikymo ženklu. Buvome tada, kaip žolės šalių plyšiuose, kaip pienės želiančios griuvėsiuose, žydinčios ir kvėpiančios, skubančios gyvenanti! Prie to gyvenimo priklausė mokslas. Vienintelė būtina realybė, padėjusi išlaikyti pusiausvyrą ir viltį tose sujaudintose pokario dienose. Mokytojai mus moko, įdedami daug širdies ir entuziazmo, o mes mokėmės tai su didesniu, tai su mažesniu noru.

Po 40 metų! Buvęs Luebecko Lietuvių gimnazijos direktorius Martynas Gelžinis (kairėje) ir jo mokinys Alg. Zemaitytis liepos 2 dieną Hamiltone.

Tačiau niūrios kareivinės greit įgavo tikros gimnazijos aurą: su visomis jaunystės pokštų, flirto, širdies skausmų, juokų ir rūpesčių spalvomis.

Plačiai atsiveria prisiminimų durys. Pro jas įžengia ir tie, kurie šį susitikimo vakarą čia negalėjo būti, ir tie, kuriuos besutiksim tik Anapus. Su atminimais grįžta mokytojai:

Štai lotynistas dr. Sakalauskas, gimnazijos „arbitr elegantiarum“, visad su „varliuke“ pakaklėj ir nuostabiais pasakojimais lūpose apie savo konsularinę tarnybą Maskvoje Lietuvos nepriklausomybės metais.

Štai žilutėlė mokytoja Bistramienė. Tik per ją išemigravom, angliškai paskaitydami, parašydami ir net šiek tiek „speaking English“, o kita baltaplaukė ir labai griežta mokytoja Krygerienė suvedė mus ilgalaikę pažintį su vokiečių literatūra. Štai ir gerasirdis žemaitis, kapelionas Domininkas Kenstavičius, antrasis direktorius P. Gaurys, mokytojai Ancevičius, Lymanas, Valakas... O kur dar mieli prisiminti skautininkai Venclauskas ir Pauza, skautiška idėja ne vieną mūsų sužavėjusi

sesė Veteikienė. Kaip gaila, nėra jų šį vakar su mumis. Vienus pririšo prie namų senatvė ar dideli atstumai. Kitus — jau išsivedė mirtis.

Luebecko gimnazijos mokytojus šį vakar atstovauja direktorius Martynas Gelžinis, nežiūrint aštuntos dešimties, dar vis eiklus, guvus, geros atminties ir tvirto balso, ir mokytoja Šestokienė, nei veidu, nei linksma šypsena nesiskirianti nuo mūsų — jos mokinių. „Pradėjau mokytojauti labai jauna“, aiškina ji, kai pasidžiaugiam jos gražia išvaizda, „kai kurie mano mokiniai tada buvo už mane vyresni...“

Nors Meesen kareivinėse gyvenant daug ko trūko, bet tai, ką mes turėjome, buvo geriausia: jaunystė, draugystė, mokslas, geri

mokytojai ir net du leidiniai, kurių puslapiuose ne vienas mūsų išbandė savo „kūrybines“ jėgas. Tai buvo *Akiračiai* (Neperiodinis meno ir literatūros leidinys. Leidžia ir redaguoja Luebeck'o gimnazijos meno mėgėjų ratelis) ir *Yla* (Leidžia Luebeck'o Lietuvių gimnazijos mokiniai. Redaguoja „Trylik-tiejai“).

Veltui girtųsi čekagiškis mėnraštis savo įmantriu vardu — mūsų *Akiračiai* buvo pirmieji! Ir štai, kaip skambėjo jų pirmas vėdamasis: „... mes kuklūs ir be didelių pretenzijų, nes mes dar jauni... mes nepretenduojame į Parnaso viršūnes, neklame į visuomenės mokytojų eiles ar daug žadančius kūrėjus...“

Reikia džiaugtis, kad ši jaunatviškai kukli pranašystė neišsipildė. Iš tų, kurie prirašė tuos pilkus puslapius prieš 40 metų, ne vienas kaip tik tapo kūrėju ar visuomenės mokytoju. Šiandien mes, liubekiečiai, didžiuojamės dramaturgu Kostu Ostrausku, prof. dr. Bronium Vaskeliu ir kompozitorium Jonu Švedu, deja, jau išėjusiu, bet daug gražios muzikos mums palikusių.

Ar atsimeni? Ar atsimeni? Skamba klausimai kartu su mūsų jaunystės valsais ir tango, o mažytės, pageltusios tų laikų nuotraukėlės eina iš rankų į rankas. Mes šypsomės savo vaikiškiems veidams, savo jaunims mokytojams (kurie tada atrodė tokie seni!) ir atsimenam tik gražiausias dienas ir valandas.

Skurdžiais ir chaotiškais pokario metais turėjome tokių dienų deka ir tų, į begalinius tolius nutolusių *Akiračių*, ir jaunatviškais pokštais duriančios *Ylos* ir deka Baltijos miglose, Luebecko kanaluose nuskenčiusios mūsų gimnazijos. Ten visi mes buvome jauni ir gražūs, pilni entuziazmo. O dabar, po 40 metų, mūsų gretos jau prarete, kaip sako poetas Aistis, ir pasikeitė mūsų veidai, tik širdis viena... pasiliko jauna. Ar ne ji, ilgesio pilna, suvedė mus į Kanados Hamiltoną. Šių metų liepos 2 dieną atnaujint pažintis, draugystės ir atsiminti?

Šiemetinė Lietuvių fotografų paroda ir konkursas

Septynioliktoji Lietuvių fotografų išeivijoje paroda ir konkursas vyks šių metų spalio 21-30 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Šių metų parodoje, kaip ir pernyktėje, bus dvi temos: viena laisva — gamtos, kelionių, žmonių, architektūros ir panašių objektų vaizdai, o kita — rengėjų parinkta. Ši antroji tema yra „Miestas“. Norintys dalyvauti parodos konkurse yra kviečiami šią temą pagvilindinti savo darbuose. Tik „Miesto“ nuotraukos dalyvauja konkurse ir bus premijuojamos. Laisva tema atsiųstos nuotraukos dalyvauja parodoje, bet ne konkurse. Profesionalai ir mėgėjai fotografai dalyvauja konkurse lygiomis teisėmis. Šioje parodoje abi fotografijų rūšys (spalvotos ir nespaltvotos) bus traktuojamos vienodai.

Parodos taisyklės

1. Kiekvienas dalyvis gali pateikti ne daugiau kaip šešias nuotraukas.
2. Nuotraukos gali būti bet kokio dydžio (pageidaujama didesnės), tačiau jos turi būti primontuotos prie storo kartono, nemažesnio kaip 11" x 14". Neprimontuotos nuotraukos nebus priimamos.
3. Kitoje pusėje nuotraukos (ant kartono) turi būti užrašyta dalyvio vardas, pavardė, adresas, telefonas ir nuotraukos pavadinimas.
4. Ekspozitai, siunčiami paštu, turi būti taip supakuoti, kad pakavimo dėžės būtų galima vėl pavartoti, po parodos grąžinant

nuotraukas dalyviui. Prie dalyvio mokesčio pridėti ir reikiama suma persiuntimui.

5. Dalyvio mokeskis yra \$5, mokamas pristatant darbus.

6. Nuotraukas reikia pristatyti iki 1988 m. spalio 15 d.

Kur pristatyti eksponatus

Parodai eksponatus reikia atsiųsti arba atvežti vienu iš šių dviejų adresų:

Budrys Lithuanian Photo Library
2345 West 56th Place
Chicago, IL 60636
U.S.A.

arba
Stasys Žilevičius
7149 South Spaulding Avenue
Chicago, IL 60629
U.S.A.

Iš prisiųstų nuotraukų komisija atrinks tinkamas parodai. Premi-jutinus darbus išrinks parodoje atsilankiusi publika per visą parodos laiką, balsuodami už jiems įdomiausias ir geriausias „Miesto“ nuotraukas.

Premijų įteikimas bus lapkričio 4 dieną, penktadienį, 7:30 v.v., Jaunimo centro kavinėje. Pirmoji premija — \$150. Antroji premija — \$100. Trečioji premija — \$50.

Visais parodų ir konkursų liečiančiais klausimais galima kreiptis į Budrio vardo Lietuvių foto archyvą arba į parodos rengėją Stasį Žilevičių, 7149 South Spaulding Avenue, Chicago, IL 60629, telefonas: (312) 434-1357.

Dalis buvusių Luebecko Lietuvių gimnazijos mokinių keturiasdešimtmečio suvažiavime 1988 m. liepos mėn. 2 d. Hamilton, Ontario, Kanadoje.

Vakaronė, skirta Emilijai Platerytei

Liepos 1 dieną Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje Dalia Kučėnienė skaitė paskaitą apie Emiliją Platerytę. Paskaita buvo skaitoma puikioje muziejaus Gintaro salėje. Susirinko apie 100 žmonių.

Vakaronė atidarė muziejaus direktorius, dailininkas Valentinas Ramonis. Po to dr. Dovydas Fainhauzas, šaltinių ir tyrimų skyriaus vedėjas, trumpai papasakojo apie istorinį moterų vaidmenį kovoje dėl Lietuvos laisvės.

Dalia Kučėnienė savo įdomioje paskaitoje nušvietė romantizmo laikus Vakarų Europoje. Ji paskyrė daug dėmesio lietuvių ir lenkų romantizmui Lietuvoje, Vilniaus universiteto veiklai, Adomui Mickevičiui ir kitiems Lietuvos poetams-romantikams.

Dalia Kučėnienė papasakojo, kaip romantizmo įtakoje formavosi Emilijos Platerytės emocijos ir maistingos nuotaikos prieš carinės Rusijos prispaudą. Ji išryškino svarbesnius Emilijos gyvenimo momentus, jos dalyvavimą 1831 metų sukilime Lietuvoje, jos didvyriškus žygius.

Paskaitininkė pabrėžė, kad Emilija Platerytė tapo Europos

išsivaduojamųjų judėjimų simboliu. Jai skyrė savo eiles įvairių tautų poetai. Dalia Kučėnienė padėkdamavo vokiškus, prancūziškus, itališkus eilėraščius apie Emiliją Platerytę, o taip pat Adomo Mickevičiaus eilėraščio „Pulkininko mirtis“ vertimą į lietuvių kalbą.

Dalia Kučėnienė

Programos metu buvo rodomos idomos skaidrės apie Emiliją Platerytę. Po vakaronės buvo vaišės. Reikia pasveikinti Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus iniciatyvą, ruošiant šią, o taip pat ir kitas vakarones, kurios vyko pastaraisiais metais kiekvieno mėnesio paskutinį penktadienį.

P. E.

Aloyzo Barono vardo metinis novelės konkursas

Lietuvių rašytojų draugija tęsia tradicinį Aloyzo Barono novelės konkursą ir 1988 metais. Konkurso taisyklės:

1. Novelės temą autoriai pasirenka laisvai, tik pageidaujamas lietuviškas turinys ir personažai.
2. Noveles ilgis neturėtų būti daugiau kaip 20-25 mašinėlės rašytų puslapių.
3. Rankraščiai pasirašomi slaptyvardžiu; tame pačiame voke turi būti vokelis, pasirašytas tuo pačiu slaptyvardžiu, o jo viduje autoriaus pavardė, adresas, telefonas.
4. Rankraščius siųsti jury komisijos pirmininkui Petriui Melnikui — 22238 Brian, Taylor, MI 48180. Kiti jury komisijos nariai: Algirdas Landsbergis ir Leonas Lėtas. Paskutinė išsiuntimo data — 1988 m. rugpjūčio mėn. 31 d. (pašto antspaudas).

5. Nepremijuotų kūrinių autorių vokeliai nebus atidaryti; autoriams prašant, rankraščiai bus grąžinti jų nurodytais adresais.

6. Premijos dydis — 500 dolerių.

Šių metų konkurso mecenatė yra Monika Lambertienė, gyvenanti Kalifornijoje.

LRD valdyba

Elenos Ciplijauskienės stipendijų fondas prie LKM akademijos

Prof. dr. Birutė Ciplijauskaitė savo motinos a.a. Elenos Ciplijauskienės atminimui įsteigė stipendijų fondą. Stipendija yra kasmetinė — 1,500 dolerių — skiriama studentui ar studentei, ruošiantiems daktaratą iš Lietuvos istorijos. Suinteresuoti studentai prašomi kreiptis į Lietuvių

Chicagos teatruose Muzikinė komedija

New Tuners teatro grupė, kuri siekia sudaryti daugiau galimybių pasireikšti vietiniams talentams, naujai suremontuotame Theatre Building, 1225 West Belmont, stato komediją „A Change in the Heir“, sukurta pagal viduramžišką siužetą. Vaizduojamos šeimos, kurios susirūpinusios sosto paveldėjimu. Kadangi šeima, siekianti paveldėjimo, turi mergaitę, o paveldėtojas tegali būti vyriškos giminės, tai ta mergaitė auginama kaip berniukas, o kita šeima panašiais sumetimais savo berniuką augina kaip mergaitę. Bet juodu susiusto, išsivysto romanėlis ir taip susidaro įvairių komiškų situacijų.

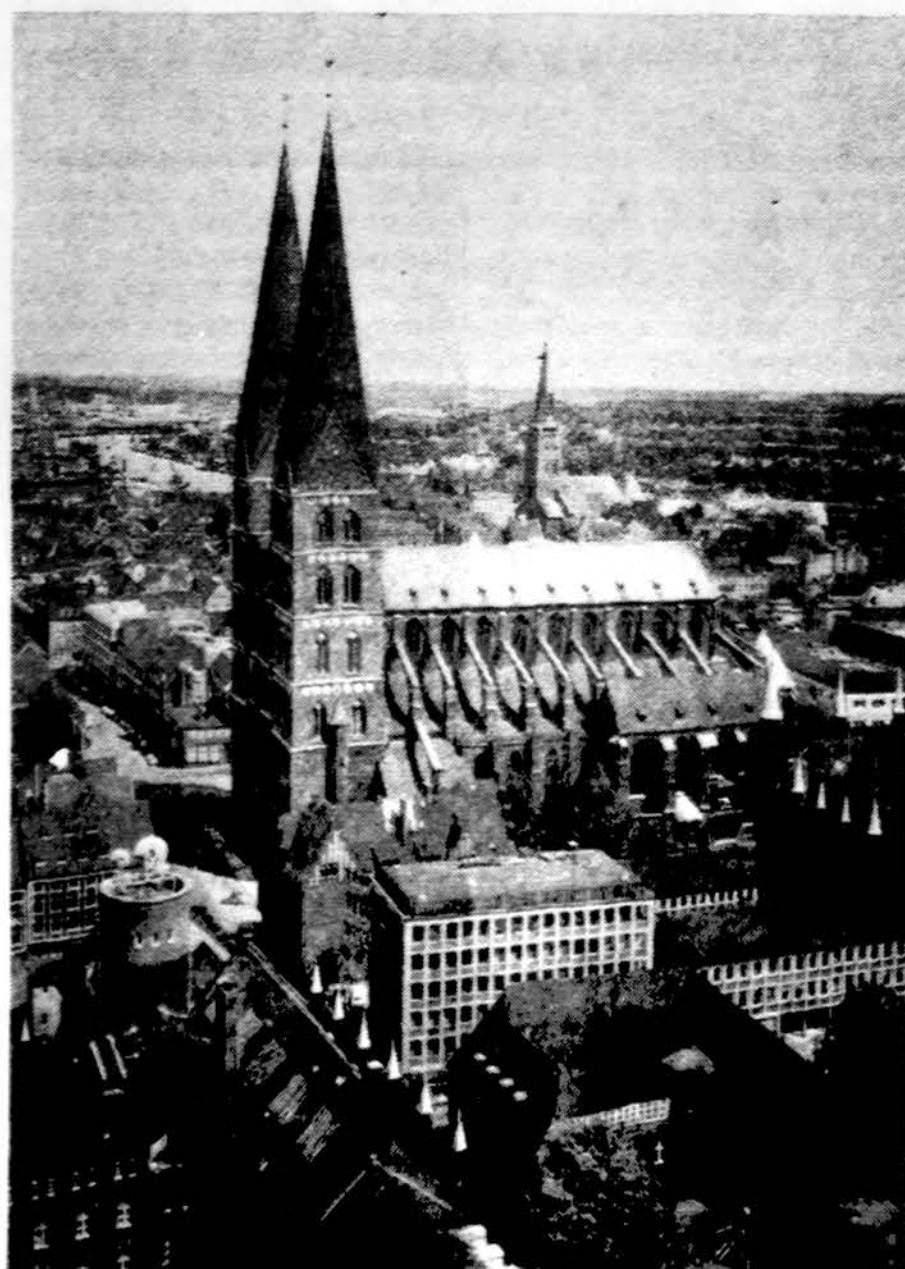
Tekstą sukūręs George H. Gorham, kuris savo gyvenime jau yra parašęs gal net šimtus naujų skriptų (taip skelbiama programoje). Jam talkino Daniel C. Sticco, ypač su dainų tekstais, o labiausiai — su muzika. Sticco savo kūryba yra atkreipęs dėmesį Jeff premijas teikiančios komisijos ir yra atlikęs kai kuriuos De Paul universiteto muzikinius užsakymus. Muzikinę palydą šiam pastatymui sudaro šešetas muzikantų su sintesizeriu arba birbynėmis.

Aktoriai su plačiu profesiniu patyrimu, dalyvavę daugelio teatrų pastatymuose. Jennifer Nees studijas ėjusi Oklahomos universitete. Lengvo baleto numerius šiam pastatymui paruošė Scott Sandoe. Režisierius Stephen B. Scott yra pastatymus organizavęs net ir tokiuose pirmajaujančiuose Chicagos teatruose, kaip Goodman, Victory Gardens. Jis yra buvęs patarėjas Tarptautiniam teatro festivaliui Chicagoje, buvęs įtrauktas į darbus Chicago menų įstaigoje ir Illinois menų taryboje.

Chicagos spauda palankiai šį pastatymą įvertino. Pažymėtina, jog karščiuose Chicagoje pasi-taiko ir taip, kad publikai net jau įsigijus ir bilietus, prieš pat vaidinimą praneša, kad nebegali atvėsinti salės, ir tą dieną spektaklis nevykys...

Juoz. Pr.

katalikų mokslo akademijos centro valdyba, Piazza della Pilotta 4, 00187 Roma, Italija.

Hanzos miestas Luebeckas Vakarų Vokietijoje. Centre matoma viena iš miestų šiaurės gotikos stiliaus bažnyčių — Marienkirche.

Detroito „Renesanso centras“, 1987.

Nuotrauka Algimanto Kežio.

Iš ruošiamos septynioliktojos Lietuvių fotografų išeivijoje metinės parodos, kuri vyks šių metų rudenį, nuo spalio

21 iki 30 dienos, Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Parodos konkurso tema — „Miestas“.